

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

<https://doi.org/10.31820/f.33.2.4>

Dario Marić, Mari Kujundžić

ERSCHTENS KANN I SIE NET ÜBERREDA A KALT A OVO A ONO. Prebacivanje na hrvatski u razgovorima na lokalnom varijetetu njemačkog jezika austrijskog grada Bludenza druge generacije tamošnjih govornika hrvatskog jezika

dr. sc. Dario Marić, Filozofski fakultet Sveučilišta u Sarajevu

dario.maric@ff.unsa.ba orcid.org/0000-0003-3133-054X

Mari Kujundžić, prvostupnica njemačkog jezika i književnosti, Obrtničko-industrijska škola

Imotski, mari_kujundzic@hotmail.com orcid.org/0000-0001-8943-3803

izvorni znanstveni članak

UDK 811.112.2'282(436)

811.163.42(436)

rukopis primljen: 4. svibnja 2021; prihvaćen za tisak: 7. prosinca 2021.

U ovome članku predstavljaju se rezultati istraživanja prebacivanja na hrvatski jezik u svakodnevicu druge generacije govornika hrvatskog jezika čiji su roditelji u posljednja četiri desetljeća prošlog stoljeća iz SFRJ odnosno Republike Hrvatske došli na privremeni rad u grad Bludenz u austrijskoj saveznoj državi Vorarlberg. Teorijski i metodološki okviri ovoga istraživanja preuzeti su od interpretativne sociolingvistike. Korpus istraživanja čine tonski snimci autentičnih razgovora licem u lice odnosno snimci autentičnih telefonskih razgovora. Analitički postupak predstavlja kvalitativna analiza sekvencija u razgovoru koja se znatnim dijelom oslanja na njihovu momentalnu interpretaciju od strane samih sudionika zabilježenu u transkriptima njihovog govornog i okogovornog okruženja. Cilj ovog istraživanja je sagledati pojavnost hrvatskoga u razgovorima dvojezičnih ispitanika na lokalnom, bludenskom varijetetu njemačkog jezika i odrediti koje okolnosti aktiviraju hrvatskojezičnu kompetenciju. Analiza podataka je

pokazala da se prebacivanje na hrvatski u korpusu pojavljuje u postupku pripovijedanja doživljava s karakterizacijom sudionika u doživljaju, u ponavljanoj vezi riječi koja je aktualna ispitanicima, u sporednim sekvencijama razgovora te da služi imenovanju referenta za koje u njemačkom ne postoji riječ.

Ključne riječi: *prebacivanje na hrvatski jezik; druga generacija govornika hrvatskog u austrijskom Vorarlbergu; lokalni varijetet njemačkog jezika*

1. Uvod

Istraživanje predstavljeno u ovome članku usredotočeno je na ulogu povremenog prebacivanja na hrvatski s lokalnog varijeteta njemačkog jezika austrijskog grada Bludenza u svakodnevici druge generacije govornika hrvatskog jezika čiji su roditelji u četiri posljednja desetljeća prošlog stoljeća iz SFR Jugoslavije odnosno Republike Hrvatske došli na privremeni rad u Republiku Austriju. Prebacivanje na određeni jezik (engl. Code-switching) podrazumijeva privremenu promjenu jezika komunikacije unutar jednog razgovora između istih ljudi i u znanstvenoj literaturi je dokumentirano za veliki broj dvojezičnih zajednica iz svih dijelova svijeta (za svojevrsan pregled istraživanja prebacivanja na drugi jezik vidi Muysken 2000: 1–34). Kao i sva odstupanja od govora koji podsjeća na čitanje pažljivo promišljenog teksta jezikoslovci su prvotno prebacivanje na drugi jezik smatrali posljedicom nedovoljnih jezičnih kompetencija. U međuvremenu i oni i antropolozi i analitičari razgovora i prebacivanje na drugi jezik smatraju sredstvom za povlačenje znakovitih poteza u društvenoj interakciji (vidi Gumperz 1982 i Auer 1995).

Lokalni bludenski varijetet koji ispitanici govore pripada visokoalemanskom dijalektu alemanske skupine dijalekata kojoj pripadaju i svi ostali dijalekti austrijske savezne države Vorarlberg, dok svi ostali dijalekti koji se govore u Republici Austriji pripadaju bavarskoj skupini dijalekata. Otud i naziv “Vorarlbergerisch/Vorarlbergisch” za alemansku skupinu dijalekata koja se govori u Vorarlbergu i koju stanovnici ostatka Republike Austrije otežano razumijevaju. Za ispitanike u ovom istraživanju se stoga s pouzdanjem može reći da su u najmanju ruku trojezični: uz lokalni varijetet alemanskoga oni govore standardni visokonjemački, te jezik svojih roditelja, hrvatski, u kojem su, kako su pokazali tonski zapisi njihovih razgovora, česta nestandardna obilježja zapadnog – novoštokavskog ikavskog dijalekta (npr. *lîn* za *lijên*, *nîgdi* za *nîgdje* itd.). Varijetet njemačkog jezika ispitanika po svoj se prilici povremeno odmiče od dijalekta prema kolokvijalnom jeziku

sa dijalektalnim primjesama (usp. sa “dijalektalnom stadijskom ljestvicom” kod Ehmann 1992: 17).

Govor hrvatskih dvojezičnih zajednica više je puta bio predmet istraživanja jezikoslovaca: u jednom od ovih istraživanja je osim leksiku, morfosintaktičkoj strukturi i glasovnom sustavu hrvatskog jezika druge generacije govornika hrvatskog u Australiji posebna pozornost poklonjena povremenom prebacivanju na engleski jezik (Hlavač 1999, 2003 i 2006), a u drugom je istraživana posredno preko varijeteta pidžina *Gastarbeiterdeutscha* jugoslavenskih radnika na privremenom radu u njemačkoj rajnsko-majnskoj oblasti (Orlović-Schwarzwald 1978).

2. Kratak pregled najbitnije literature, metode i ciljevi

Gumperz (1982: 62) ističe da ispitanici u istraživanjima prebacivanja na drugi jezik/varijetet samorefleksijom dolaze do zaključaka koji se ne podudaraju s empirijskim istraživanjima tonskih zapisa njihovih razgovora, pa ispitanici u sklopu ovog istraživanja neće biti naknadno ispitani o svojim jezičnim navikama što bi podrazumijevale ankete, intervjui i sl.

Muysken (2000: 3–10) je razradio strukturalnu podjelu prebacivanja na drugi jezik na umetanje (“insertion”), promjenu (“alternation”) i kongruentnu leksikalizaciju (“congruent lexicalization”) na osnovi broja leksičkih jedinica korištenih u isti mah unutar inojezičnog okruženja, koji razlikuje umetanje jedne riječi u gramatičku strukturu drugog jezika od promjene jezika unutar cijelih sintagmi, te na osnovi izrazite isprepletenosti dva jezika, kada nije moguće razaznati koji jezik se umeće u koji, što odlikuje kongruentnu leksikalizaciju. Na osnovi ove podjele je prema Muyskenu (2000: 3–10) moguće doći do zaključaka o stupnju aktivacije pojedinog jezika u određenoj dvojezičnoj zajednici, stupnju jezičnih kompetencija u zajednici te o nekim dodatnim odlikama same zajednice. Takva strukturalna podjela, koja će u perspektivi imati i eventualne dodatne kategorije, provest će se i u ovom istraživanju dijelom i radi dobivanja spomenutih socio-psiholoških spoznaja o dvojezičnoj zajednici koje stoje u suodnosu sa najučestalijom vrstom prebacivanja na drugi jezik.

Na površnost kategorija unutar istraživanja prebacivanja na drugi jezik koje su po svoj prilici proizašle iz prvih dojmova o situacijama u kojima dolazi do prebacivanja kao što su npr. ponavljanje, upravni govor, parenteza ili promjena adresata, ukazivao je Auer već 1995. (str. 120). On za ova istraživanja predlaže detaljnu analizu sljedova izričaja u dijelu razgovora u

kojem se prebacivanja pojavljuju s obzirom na govornu radnju koju ostvaruju po uzoru na sociološku analizu razgovora ili analizu gramatičkih struktura u interakciji kakva će biti provedena i u ovom istraživanju. Sociološka analiza razgovora samu kategoriju rečenice tu nužno stavlja u drugi plan: "If we want to study natural activities in their natural sequences, we have to deal with, for example, the obvious fact that a sentence is not necessarily a 'complete utterance'. Thus, linguistics is not sufficient, at least so far as it's by and large done." (Sacks 1995: 95). U međuvremenu se grana funkcionalnog jezikoslovlja usmjerena prema istraživanju gramatičkih struktura u interakciji u stvarnom vremenu prihvatila definiranje izričaja ili sastavne jedinice govornog prinosa (engl. "Turn-Constructional Unit" – TCU): "Units in conversation must be understood as usable for the construction of joint activities, not merely as packages of information to be parsed" (Ford, Fox i Thompson 1996: 427), pa se u daljim nastojanjima spotiču upravo na izričajna svojstva emergentnosti i otvorenosti naknadnom revidiranju, dok s druge strane izričaju uspijevaju odrediti odliku potpunosti jezične konstrukcije, te završni glasovni obrazac i završne kinezičke znakove samo u njegovom završnom dijelu. Schegloff (2007: 4) konstitutivnim odlikama izričaja: prospektivnosti rečeničnih konstituenta i nezavršnom glasovnom obrascu dodaje i verbalno izvršen, interaktivno relevantan i usklađen, čin (engl. 'action'). Upravo govorne čineve on smatra središnjom jedinicom u analizi razgovora: "[...] it is important to register that a great deal of talk-in-interaction – perhaps most of it – is better examined with respect to *action* than with respect to *topicality*, more for what it is *doing* than for what it is *about*." (isto: 1). Sve upravo spomenute spoznaje o prirodi izričaja će biti uzete u obzir u analizama koje će biti provedene u ovom istraživanju.

Razgovori iz korpusa ovog istraživanja bilježeni su prema GAT 2 (Selting i suradnici 2009) notacijskoj konvenciji za analizu razgovora i to najdetaljnijom od ponuđenih inačica ("Feintranskript") kojom se bilježe i sve čujne prozodijske varijacije. Na taj način je ostavljena otvorenom mogućnost da se prebacivanje na hrvatski supojavljuje s nekim prozodijskim obrascem i da je taj obrazac zabilježen u transkriptu iako Gumperz (1982: 59–60) navodi da u njegovoj velikoj kolekciji primjera prebacivanja sa slovenskog na njemački, s hindskog na engleski i s engleskog na španjolski koju je prikupio na terenu to nije slučaj.

Prvobitan cilj ovog istraživanja je odrediti uloge prebacivanja na hrvatski u svakodnevnim razgovorima ispitanika za koje se očekuje da će se

jednim dijelom nalaziti unutar pripovjednog funkcijskog okvira odnosno da će pokazivati neko insajdersko znanje s ciljem potvrde pripadnosti nekoj skupini.

Korpus istraživanja čine tri autentična razgovora: dva razgovora licem u lice u trajanju od 3 minute i 18 sekundi i 2 minute i 58 sekundi i telefonski u trajanju od 41 minute i 28 sekundi. Ispitanici su se za vrijeme trajanja ovog istraživanja zbog studija, zaposlenja ili putovanja često nalazili na različitim mjestima, zbog čega je tada snimljen telefonski razgovor. Svi ispitanici su ženskog spola u 20-im godinama i jedni s drugima njeguju prisnan odnos. Prema vlastitim navodima najprije su bile izložene hrvatskom u roditeljskom domu, već sa dvije godine lokalnom varijetetu njemačkoga, a standardnom njemačkom na nastavi u osnovnoj školi. Nikada nisu pohađale dopunsku nastavu na hrvatsko-srpskom odnosno na hrvatskom jeziku. Njihovi roditelji su rođeni u jednoj od dalmatinskih općina Socijalističke Republike Hrvatske koje danas pripadaju hrvatskoj Splitsko-dalmatinskoj županiji.

3. Političke i društvene okolnosti odlaska i ostanka hrvatskih useljenika u Republici Austriji

Prva generacija potomaka jugoslavenskih useljenika u Republiku Austriju unatoč visokom stupnju integracije u austrijsko društvo u saveznoj državi Vorarlberg njeguje prisne veze s jednom od zemlja nastalih iz raspada SFR Jugoslavije iz koje njihovi roditelji potječu (Dragišić 2016a: 226). Visok stupanj integracije u društvo domaćina ne bi bio moguć bez znanja njemačkog jezika djece useljenika, njegovog lokalnog varijeteta i općeprihvaćenog standarda, koje prema nalazima TIES (“The Integration of the European Second generation”) – studije procijenjeno kao izvrsno ili vrlo dobro, a u znatno manjem postotku kao dobro ili prosječno (isto: 225). Sukladno tome 70 % ispitanika, potomaka jugoslavenskih useljenika u Vorarlberg, prema vlastitim navodima, ne bi živjelo duže od jedne godine u zemlji iz koje potječu njihovi roditelji, a 57 % njih smatra se Austrijancima (Grabherr i Burtscher-Mathis 2012, citirano prema Dragišić 2016a). Upravo zbog lošeg znanja njemačkog jezika, nezavršavanja škole te društvene izopćenosti i diskriminacije na osnovi svog porijekla, boje kože itd. mladež i mladi odrasli stranog porijekla mogu biti zakinuti u pristupu tržištu rada (Hefel, Moser i Wetzstein 2015: 103).

Prema popisu stanovništva iz 2001. godine u Vorarlbergu hrvatski jezik govore 5.752 osobe, a prema TIES-studiji te osobe ga koriste samo u komunikaciji sa svojim roditeljima (Dragišić 2016a: 223 i 225). Za ovo istraživanje je možda bitan i podatak da su državljani država nastalih raspadom SFRJ, iza Nijemaca i Turaka, treća po veličini useljenička skupina u Vorarlbergu i da 16% njih živi u gradu Bludenzu (isto: 223). Od ranih 70-ih za njih je organizirana dopunska nastava na hrvatsko-srpskom jeziku (isto, str. 222), od sredine 70-ih i na makedonskom i slovenskom (Dragišić 2016b: 151), a nakon raspada SFRJ samo na hrvatskom (Dragišić 2016a: 222 i 223).

Privremenost je značajka koja je zasigurno obilježila dolazak, a jednim dijelom i boravak jugoslavenskih useljenika u zemlje Zapadne Europe 60-ih i 70-ih godina. Gospodarski rast tih zemalja uz porast potrebe za dodatnom radnom snagom, s druge strane politička i gospodarska liberalizacija, te liberalizacija putničkog prometa u inozemstvo u SFR Jugoslaviji koja počinje posredovati u izvozu radne snage, dovodi do preko milijun Jugoslavena na privremenom radu u Zapadnoj Europi. S druge strane određena ruralna područja SFRJ bilježe negativne demografske trendove dijelom zbog migracija stanovništva u inozemstvo ili u prosperitetnije dijelove SFRJ, a dijelom zbog opadanja prirodnog priraštaja, kao što je to bio slučaj sa općinom Imotski (Puljiz 1991). Među onim državama s kojima SFR Jugoslavija potpisuje ugovor je Republika Austrija s kojom 1965. potpisuje ugovor o socijalnom osiguranju kojim počinje štiti prava svojih državljana na radu u toj zemlji i po njihovom povratku u domovinu. U narednim godinama Jugoslaveni će dosegnuti omjer prema kojem svaki deseti radnik na privremenom radu u Republici Austriji nije bio Jugoslaven (Ivanović 2012: 11). Nakon gospodarske krize u Zapadnoj Europi 1973. useljavanje u te zemlje se značajno ograničava, a postojeći radnici na privremenom radu ili dobivaju otkaze prije domicilnog stanovništva ili počinju dobivati dugotrajnije radne i boravišne dozvole čime započinje postupak njihove intenzivnije integracije (isto: 12).

4. Analiza podataka iz korpusa

Riječi ili sintagme hrvatskog jezika pojavile su se u korpusu u 17 navrata unutar inojezičnog okruženja. Najčešće, naime u sedam navrata, bile su u funkciji karakterizacije osobe pri pripovijedanju smiješnog doživljaja prilikom kojeg je karakterizirana osoba govorila na hrvatskom, u tri navrata došlo je do leksičkog posuđivanja uslijed nedostatka odgovarajuće riječi u

lokalnome varijetetu njemačkoga za referenta koji je specifičan za hrvatsku kulturu odnosno podneblje, u isto toliko navrata izricane su uzrečice (engl. “catchphrase”) na hrvatskom koje su bile manje-više interne. Po jednom leksičko posuđivanje je prošireno na cijelu sintagmu, posuđena je cijela završna fraza koja okončava daljnje nabranje, mehanički je umetnuta sporedna sekvencija (engl. “side-sequence”) na hrvatskom. Jedanput je također izrečena rečenica o manjem projektu kojemu je hrvatski zajednički određen kao jedini jezik sporazumijevanja.

U 12 slučajeva prebacivanja na hrvatski radilo se o više od jedne riječi što se prema Muyskenu (2000: 3–10) svrstava u kategoriju promjene (jezika komunikacije), a u pet slučajeva o jednoj riječi što predstavlja umetanje. Prema tome ispitanici u ovom istraživanju bi trebali pripadati stabilnoj dvojezičnoj zajednici koju odlikuje jasna podjela upotrebe jezika (hrvatski u komunikaciji sa roditeljima i prilikom boravka u Hrvatskoj ili ostalim zemljama nastalim raspadom SFRJ, a lokalni varijetet njemačkoga odnosno standardni njemački u svim ostalim situacijama) i asimetričnost jezičnih kompetencija dvaju jezika u korist njemačkoga. Relativno čest doticaj s hrvatskom kulturom i hrvatskim podnebljem pretpostavlja i imenovanje pojava koje su za njih specifične što se onda ostvaruje i umetanjem posuđenog hrvatskog leksika u njemački jezik.

Jezični materijal hrvatskog jezika svaki je put prozodijski uklopljen u svoje govorno, inojezično okruženje, osim u slučajevima kada se prebacivanje na hrvatski podudaralo sa oponašanjem glasa osobe pri pripovijedanju višim tonskim registrom ili glasnijim govorom. Izričaji na lokalnom varijetetu njemačkoga u koje je ugrađen hrvatski leksik odnosno izričaji koji neposredno prethode izričajima na hrvatskom zajedno su s njima u par navrata, u afektu, ostvareni glasnije u odnosu na svoje govorno okruženje.

4.1. Karakterizacija osobe pri pripovijedanju smiješnog doživljaja

Slično kao i u vicevima sa stereotipizacijom i stilizacijom protagonista između ostalog i oponašanjem govora i gesta odgovarajućih tipova ljudi koja adresatu priušćuje smijeh prije poante vica (Kotthoff 1997), pri pripovijedanju smiješnog doživljaja u korištenom korpusu sudionici doživljaja su dijelom okarakterizirani i odabirom jezika koji su tom prigodom govorili. Sugovornik je u korpusu u pravilu na takvu karakterizaciju sudionika doživljaja reagirao smijehom što pokazuje uspješnost karakterizacije kao i nejezino trenutačno prepoznavanje od strane sugovornika.

Sljedeći isječak iz transkripta dijela razgovora dviju osoba o posljednjim aktivnostima u sklopu jedne od omiljenih razbibriga jedne sudionice u razgovoru, sastavljanju slagalice (puzzle), opimjeruje funkciju karakterizacije osobe pri pripovijedanju smiješnog doživljaja.

Transkript 1: odgovarajući dio slagalice

- 07 S1: °hh denn isch so eher a kle
dunkel´grüa dunkel´blAu und `GRAU;
*onda je tu više pomalo tamnozeleno,
tamnoplavo i sivo*
- 08 S2: okay
- 09 S1: und du ̄SIAHSCH da unterschied scho-
I tu već vidiš razliku.
- 10 <<h>nur muatter `PAše li ovaj;>
Samo majka: paše li ovaj?
- 11 und des aane teil isch ̄blAu und des
andere isch fascht ^ PINK
*A jedan je dio plav, a drugi skoro roz
he;*
- 12 i so `vOll mama ̄bAš (--) `PRObaj;
Kažem joj ja: potpuno mama, baš, probaj!
- 13 °h und denn vatr sa `SIlom odr druckt
er s ̄pUzzle inni-
I onda otac nasilu gura puzlu unutra
- 14 S2: hiiiiii hi hi

Jedna od sudionica razgovora (S1) priča o sudjelovanju njezinih roditelja u slaganju slagalice i njihovoj nespretnosti u pronalaženju odgovarajućeg dijela na osnovi boje pojedinog dijela i boje već složenog pozadinskog dijela slagalice što zabavlja i nasmijava njezinu sugovornicu (redak 14). Kada za pripovijedanje postane bitno navesti što je točno tko rekao tom prilikom, osoba S1 prebacuje na hrvatski i u upravnom govoru izriče riječi svoje majke *paše li ovaj?* (redak 10) i svoj tadašnji odgovor majci (redak 12) *baš, probaj!* Cijelu in-

tonacijsku jedinicu iz retka 10 osoba S1 izriče u višem tonskom registru (<<h>>), vjerojatno da bi oponašala visoki majčin glas.

4.2. Leksičko posuđivanje

Sudionici u razgovorima iz korpusa su u tri navrata posudili po riječ iz hrvatskog koju su prozodijski i sklonidbeno uklopili u ostatak rečenice na bludensškome varijetetu njemačkoga budući da ona ili označava referenta izvanjezične stvarnosti koji je specifičan za talijansku i hrvatsku kulturu odnosno za vremenske prilike istočne obale i priobalja Jadranskoga mora i koja nema ekvivalent u njemačkom jeziku (*fritule* i *bura*) ili se njezin ekvivalent u njemačkom koristi dosta rijetko (*korizma* i *kvačica (iznad slova)*). Kod posudbe riječi *kvačica* upotreba hrvatskog je proširena na cijeli izričaj, a onda i na naredni: *Nema nigdi kvačice! Ništa!* Regionalna inačica cijele završne uzrečice *te ovo te ono* kojom se prekida daljnje nabranje posuđena je u izričaju *Erschtens kann i sie net überreda a kalt a ovo a ono* (kao prvo ne mogu ih nagovoriti, te hladno je te ovo te ono) iako je osoba S2 mogla nastaviti sa njemačkom ekvivalentnom sintagmom *es ist kalt, es ist dies, es ist das* koja je doduše nešto duža i složenija.

U sljedećem isječku iz transkripta razgovora o nedavnom posjećivanju božićnih sajмова u različitim gradovima Republike Austrije i Republike Hrvatske dviju sudionica u razgovoru osoba S2 nabranja što je sve u ponudi na jednom hrvatskom božićnom sajmu. U nedostatku njemačke riječi za *fritule* ona koristi hrvatsku (redak 07), a potom nastavlja pojašnjavati o kakvoj se tu hrani radi budući da njezina sugovornica ne potvrđuje da zna što su *fritule*.

Transkript 2: Božićni sajam

- 01 S2: `GESchtrn we? wenn war i nomal
<<all>geschtrn `vOrgeschtrn
Jučer. Kad sam ono bila? Jučer, prekjučer
keine ahnung;
nemam pojma
- 02 °hh ((mljacne)) äh ´WAR i,
bila sam.
- 03 ˘glÜahwie ↓han sie ^VIE:L;
kuhanog vina imaju puno

- 04 und aber `vOll `GUAta so;
ali baš dobrog
- 05 du schmecksch da wie gar net ^USsa so;
ne osjetiš uopće vino
- 06 eher mit ^dIngs oranga und ´ZIMT und so,
više sa ovim čudima narančom i cimetom
- 07 (--) denn han se:: ↑ ^FRItule;
onda imaju fritule
- 08 °hhh waß net wie es uf ˘DÜTSCH haaßt-
ne znam kako se to kaže na njemačkom
- 09 °hhh jo keine ahnung so halt ge´BÄCK,:
nemam pojma, vrsta peciva

4.3. Interne uzrečice

U korpusu se više puta pojavljuju hrvatske sintagme u inojezičnom okruženju koje na prvi pogled nemaju nijednu funkciju osim referentne. Tematski okvir *društvene igre* unutar kojeg fungiraju predstavlja čestu okolicu razgovora u korpusu ovog istraživanja, pa se može zaključiti da je sudionicama u tim razgovorima tada bio prilično aktualan i zabavan. Zajednička odlika spomenutih sintagmi je upotreba leksema *zaraza* za *dobivanje želje za neprestanim igranjem igre: I to je zarazno!* i *Zarazila si me mit denna ähm Dings do unta* (*Zarazila si me sa ovim čudima tu dolje*). Stoga se pretpostavlja da se radi o vezi riječi koja je poznata u najmanju ruku sudionicama u razgovoru koje je s vremena na vrijeme ponavljaju jer im prisjećanje na igranje dotične društvene igre očigledno na određeni način pričinja zadovoljstvo.

U sljedećem isječku iz transkripta razgovora o omiljenim društvenim igrama riječ je o društvenoj igri Jenga, o okolnosti u kojoj sudionica u razgovoru toliko rado igra ovu igru da je nosi sa sobom na putovanja i da je satima igra sa svojom majkom. U retku 22 osoba S1 prebacuje na hrvatski i izriče uzrečicu o zaraznosti društvene igre koja je u prethodnom dijelu razgovora u sličnom obliku već izgovorena, a tema društvene igre više puta načeta.

Transkript 3: Jenga

- 15 <<:-)>kasch des im [flug`HAfa;]
možeš je u zračnoj luci
- 16 S1: [jo sichr]
upravo!
- 17 S2: (-) schauan dia di net ↓BLÖD ah-
Zar te ne gledaju glupo
- 18 S1: (1.38) ´WER, (0.54)
Tko?
- 19 S2: dia? wasch eh wenn du mit am ´FLUGzeug
kummsch,
Ovi, znaš, kada dođeš sa zrakoplovom
- 20 hi <<:-)>also ^JENga hosch dabei so
woasch;
i imaš uz sebe jengu
- 21 S1: jenga einfach haha he ´JENga isch voll
cOol i und mama hon
*Jenga jednostavno ha ha. Jenga je baš
cool. Ja i mama smo*
- 22 ↑i tO je `ZArasno;
I to je zarazno!
- 23 i und mama hon mol glob `zwO stund
↑GSPIELT-
*Ja i mama smo jednom, ja mislim, igrale
dva sata.*
- 24 woasch des isch-
To je znaš
- 25 S2: echt es isch protal vor allem es isch
voll da `NERvenikitze! man; (3.34)
*Stvarno? Predobra je, prije svega je
jako napeta čovječe!*

Unutar tematskog okvira *slaganje slagalice* osoba S1 podnosi svojevrsno izvješće o napredovanju obiteljskog projekta slaganja očigledno veće slagalice sa otisnutom panoramom jednog grada u južnoj Hrvatskoj koji je rodni grad njezinih roditelja. Budući da uvijek komunicira na hrvatskom sa svojim roditeljima, hrvatski je određen kao jedini jezik projekta. Kad je bilo potrebno izvijestiti nekoga o projektu i projektnim aktivnostima tako-
 kođer govori hrvatski, to je u redcima 10 i 11 sljedećeg transkripta dijelom ostvareno na hrvatskom:

Transkript 4: Spuštanje s jezera

- 08 S1: [und jo jetzt semmr abr fascht ̄FERTig==
I da, sad smo skoro gotovi,
- 09 =darum han i gseht i lüüt di erscht
 `SPÖTR ah;
*zato sam rekla da ću te tek kasnije
 nazvati*
- 10 °h weil i hons jetzt ḡschAft grAd sam
 ^NApravila i sad sam `Okolo;
*jer sad sam uspjela, grad sam napravila
 i sad sam okolo*
- 11 wia vatr sega tät jetzt ̄spUstila se
 dole s ̄JEzera-
*kao što bi otac rekao spustila se dole
 sa jezera*
- 12 jetzt han i ̄lAngsam scho rundherum dia
 ´PUZZle,
Sad polako imam i okolne puzzle
- 13 und ̄bAld kann nur noch ´HELLblaue,
I uskoro dolaze još samo svjetloplave

4.4. Sporedna sekvencija

Sporedna sekvencija (engl. side sequence) predstavlja novi, sporedni verbalni potez unutar razgovora koji nakratko prekida slijed prethodno započete govorne radnje i koji je u tome trenutku iz određenog razloga bitan za razgovor (Jefferson 1972). U sljedećem isječku iz transkripta sporedna sekvencija

kojom osoba S1 prilično mehanički zatraži pomoć sugovornice u potrazi za ispravnom riječi (redak 13) prekida priopćavanje novosti, naime izvještavanje o kupovini nove knjige i o cijelom postupku njezine preporuke, narudžbe i dostave. Do riječi koje se osoba S1 iznimno najprije prisjetila na sveprisutnom engleskom jeziku (*quotes*) sporedna sekvencija je izrečena na hrvatskom.

Transkript 5: Citati

- 08 S1: des ^bUach isch mr di ganze ziet
vorgschlaga worra °hh uf
*sve vrijeme su mi ovu knjigu
preporučivali na instagamu
´INstagram,*
- 09 oder halt vo anera ´SIEta dera i `fOlg-
ili jedna druga stranica koju pratim
- 10 dia eigentlich voll `GUAT isch-
koja je ustvari jako dobra
- 11 S2: [jo]
- 12 S1: halt sie hot so voll `GUate- ähm
((cokne))
zapravo ona ima jako dobre em
- 13 iu REci mi ähm (-) <<p´qUotes?> (1.83)
iu reci mi em citate?
- 14 sprü[che]
izreke
- 15 S2: [jo halt] so zi`Tate;
da, zapravo citate

5. Zaključak

Prebacivanjem na hrvatski jezik ispitanici su u razgovorima koji su poslužili kao korpus ovome istraživanju ponajviše jedni druge zabavljali, bilo da su pričali doživljaje u kojima su sudionici na hrvatskom izricali prinose koji ih nasmijavaju, bilo da su prizivali u sjećanje ugodna iskustva izričući s njima povezane, u njihovoj međusobnoj komunikaciji već učestale sintagme. U manjoj mjeri je leksik hrvatskog jezika poslužio pri imenovanju referenata za koje u njemačkom jeziku ne postoje riječi.

Jezični elementi hrvatskog jezika su zapravo u velikoj većini slučajeva ostvarivani prozodijski uklopljeni u svoje govorno okruženje, a u većini slučajeva se također radilo o jezičnom materijalu od više od jedne riječi koji je u isti mah korišten unutar inojezičnog okruženja.

Kao što se početno i pretpostavljalo, brojni su pokazatelji koji upućuju na činjenicu da prebacivanje na hrvatski s lokalnog varijeteta njemačkog osim što obavlja lokalne funkcije u razgovoru, istodobno potvrđuje pripadnost hrvatsko-vorarlberskoj višejezičnoj zajednici čiji su članovi gotovo jedini u stanju u potpunosti razumjeti razgovore kakvi su korišteni kao korpus u ovome istraživanju. Pored toga uz spominjanje zajedničkih poznanika, prijatelja ili članova obitelji pri pripovijedanju doživljaja i uz izricanje sintagmi koje imaju zajedničku povijest za sudionike u razgovoru, i prebacivanjem na hrvatski ističe se i odnos između sudionika u razgovorima koji u najmanju ruku podrazumijeva informiranost o jezicima koje osoba s kojom se razgovara govori.

Literatura

- Auer, Peter (1995) "The pragmatics of code-switching. A sequential approach", *One speaker, two languages. Cross-disciplinary perspectives on code-switching*, ur. Lesley Milroy i Peter Muysken, Cambridge University Press, Cambridge, 115–135. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511620867.006>.
- Dragišić, Petar (2016a) "Ausländer, Österreicher, Vorarlberger. Zuwanderer aus dem ehemaligen Jugoslawien in Vorarlberg", *Wanderungen: Migration in Vorarlberg, Liechtenstein und in der Ostschweiz zwischen 1700 und 2000*, ur. Peter Melichar, Andreas Rudigier i Gerhard Wanner, Böhlau Verlag, Wien/Köln/Weimar, 217–226. <https://doi.org/10.7767/9783205204763-013>.
- Dragišić, Petar (2016b) "Mother Tongue Tuition for Yugoslav Children in German-Speaking Countries in the 1970s", *Tokovi istorije*, 24, 3, 145–159. <http://dx.doi.org/10.31212/tokovi.2016.3.dra.145-159>.
- Ehmann, Hermann (1992) *Jugendsprache und Dialekt. Regionalismen im Sprachgebrauch von Jugendlichen*, Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Ford, Cecilia E., Barbara A. Fox i Sandra A. Thompson (1996) "Practices in the construction of turns: The "TCU" revisited.", *Pragmatics*, 6, 3, 427–454. <https://doi.org/10.1075/prag.6.3.07for>.

- Gumperz, John J (1982) *Discourse strategies*, Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511611834>.
- Hefel, Johanna, Moser Sarah i Irmgard Wetzstein (2015) "Jugendliche mit Migrationshintergrund auf dem Weg in den Arbeitsmarkt: Evaluierung eines arbeitsmarktpolitischen Modellprojekts", *Anwendungsorientierte Sozial- und Sozialarbeitsforschung in Vorarlberg*, ur. Frederic Fredersdorf, Springer VS, Wiesbaden, 103–129. https://doi.org/10.1007/978-3-658-11190-8_9.
- Hlavač, Jim (1999) "Phonological integration of English transfers in Croatian: Evidence from the Croatian speech of second-generation Croatian-Australians", *Filologija*, 32, 39–74.
- Hlavač, Jim (2003) *Second-generation speech. Lexicon, code-switching and morpho-syntax of Croatian-English bilinguals*, Peter Lang, Bern.
- Hlavač, Jim 2006. "Bilingual discourse markers: Evidence from Croatian-English code-switching". *Journal of Pragmatics*, 38, 11, 1870–1900. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2006.05.005>.
- Ivanović, Vladimir (2012) *Geburtstag pišeš normalno. Jugoslovenski gastarbajteri u SR Nemačkoj i Austriji 1965-1973*, Institut za savremenu istoriju, Beograd.
- Jefferson, Gail (1972) "Side sequences", *Studies in social interaction*, ur. David Sudnow, The Free Press, New York, 294–333.
- Kotthoff, Helga (1997) "Erzählstile von mündlichen Witzen. Zur Erzielung von Komikeffekten durch Dialoginszenierungen und die Stilisierung sozialer Typen im Witz", *Sprech- und Gesprächsstile*, ur. Margret Selting i Barbara Sandig, Walter de Gruyter, Berlin/New York, 123–169. <https://doi.org/10.1515/9783110820447.123>.
- Muysken, Peter (2000) *Bilingual Speech. A Typology of Code-Mixing*, Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/S004740450224405X>.
- Orlović-Schwarzwald, Marija (1978) *Zum Gastarbeiterdeutsch jugoslawischer Arbeiter im Rhein-Main-Gebiet. Empirische Untersuchungen zur Morphologie und zum ungesteuerten Erwerb des Deutschen durch Erwachsene*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden.
- Puljiz, Vlado (1991) "Demografska recesija i izmjena egzistencijalnih uvjeta u jednom ruralnom kraju. Socijalno-demografske promjene u općini Imotski.", *Sociologija sela*, 29, 111/114, 91–104.

Sacks, Harvey (1995) *Lectures on Conversation, Volumes I & II*, Blackwell Publishing, Malden/Oxford/Carlton.

Selting, Margret, Peter Auer, Dagmar Barth-Weingarten, Jörg Bergmann, Pia Bergmann, Karin Birkner, Elizabeth Couper-Kuhlen, Arnulf Deppermann, Peter Gilles, Susanne Günthner, Martin Hartung, Friederike Kern, Christine Mertzlufft, Christian Meyer, Miriam Morek, Frank Oberzaucher, Jörg Peters, Uta Quasthoff, Wilfried Schütte, Anja Stukenbrock, Susanne Uhmann (2009) "Gesprächsanalytisches Transkriptionssystem (GAT 2)", *Gesprächsforschung*, 10, 353–402. //www.gespraechsforschung-ozs.de/heft2009/px-gat2.pdf, posjet 30. travnja 2021.

SUMMARY

Dario Marić, Mari Kujundžić

ERSCHTENS KANN I SIE NET ÜBERREDA A KALT A OVO A ONO.

Switching to Croatian in Conversations in the Local Variety of the German Language of the Austrian Town of Bludenz of the Second Generation of Local Speakers of Croatian Language

This article presents results of research on switching to the Croatian language in the everyday life of the second generation of local speakers of the Croatian language whose parents came from SFRY, *i.e.*, the Republic of Croatia, in the last four decades of the previous century, to work temporarily in the town of Bludenz in the Austrian Federal State of Vorarlberg. The theoretical and methodological frameworks of this research were adopted from interpretive sociolinguistics. The corpus of the research consists of audio recordings of authentic face-to-face conversations, *i.e.*, recordings of authentic telephone conversations. The analytical procedure consists of qualitative analysis of sequences in the conversation that heavily relies on their moment-by-moment interpretation by the participants themselves, recorded in the transcripts of their speech and its paralinguistic environment. The aim of this research is to analyse the appearance of the Croatian language in conversations of bilingual subjects in the local, Bludenz variety of the German language and to determine which circumstances activate the Croatian language competence. The analysis of the data in the corpus has shown that switching to the Croatian language occurs in the process of narrating experiences containing characterization of those who participated in the experience, in the repeated syntagm that is relevant to the examinees at the given moment, in the secondary sequences of conversations and that it can serve for naming a referent for which there is no word in the German language.

Key words: *switching to the Croatian language; second generation of local speakers of the Croatian language in the Austrian Federal State of Vorarlberg; local variety of the German language*